



ÅLESUND KOMMUNE

Bekymringsfullt skolefravær

Veileder for forebygging og tverrfaglig samhandling



Innhold

Om denne veilederen	3	Generelt om informasjonsinnhenting, kartlegging og planlegging av tiltak	22
Hva er bekymringsfullt fravær?	4	Kommunens verdier	23
Begrepsavklaring	5	Kartlegging av forhold ved elevens skolehverdag	24
Når skolefravær blir til en bekymring	6	Forslag til kartleggingsverktøy av det psykososiale miljøet i klassen	24
Risiko- og beskyttelsesfaktorer	7	Samtale med eleven	25
Tidlige tegn og faresignaler	8	Rammer for samtalen	26
Fraværets funksjon og årsak	9	Samtale med foresatte	27
Den onde sirkelen.....	10	Elevens deltakelse i møter	28
Forebygging av bekymringsfullt skolefravær	11	Samarbeidsavtale	29
Elevens psykososiale miljø	11	Litteraturliste	30
Samarbeid mellom skole og hjem	12	Vedlegg	31
Tilpasset opplæring/ individuell tilrettelegging?	14	Vedlegg 1 – Kartlegging av skolesituasjon	31
Trinnplan for oppfølging og intervensjon ved bekymringsfullt fravær	15	Vedlegg 2 - Anonym spørreundersøkelse om klassemiljø	33
Det universelle nivået.....	17	Vedlegg 3 - Kartlegging av klassens sosiale miljø	35
Trinn I – bekymring for elevens fravær	17	Vedlegg 4 – Sjekkliste for informasjon fra eleven	36
Trinn II – Fortsatt bekymring	18	Vedlegg 5 – Sjekkliste for informasjon fra foresatte	38
Hvem kan en be om hjelp fra?	18	Vedlegg 6 – Invitasjon og agenda for samarbeidsmøte	40
Trinn III – flerfaglig ressursgruppe	20	Vedlegg 7 – Mal for samarbeidsavtale	41
Støttehefte for arbeid med bekymringsfullt skolefravær.....	21	Vedlegg 8 -- Evaluering av samarbeidsavtale	43

Om denne veilederen

Barn og unge i Norge har plikt og rett til grunnskoleopplæring. Noen ganger opplever barn likevel store vansker med å komme seg til skolen eller med å holde ut skoledagen. Dette kan skape en svært krevende situasjon både for barnet, familien og for skolen. For eleven kan det få alvorlige konsekvenser både faglig og sosialt, og det kan gå ut over den psykiske helsen med isolasjon, svekket selvfølelse og ensomhet.

Det kan være mange og komplekse grunner til skolefraværet. Uavhengig av årsak, er relasjoner ofte det viktigste for å klare å møte og å være på skolen for de aller fleste barn og unge. Dette inkluderer både relasjoner til jevnaldrende, til lærere og til foresatte. Et godt miljø med voksne som er relasjonelt til stede, er derfor grunnleggende i veien tilbake.

Ansvar for eleven sin grunnskoleopplæring er fordelt mellom de foresatte og skolen. Foreldreansvaret innebærer at foresatte må sørge for at barna får den opplæringen de har plikt og rett til. Foreldre kan velge om barna skal delta i offentlig grunnskole, privat grunnskole eller privat hjemmeundervisning. I tillegg til å velge på hvilken måte plikten og retten til opplæringen oppfylles er det foreldrenes ansvar at barna fysisk møter opp og deltar i skolens undervisning. Skolen har plikt til å samarbeide med de foresatte om dette, og har et oppfølgingsansvar dersom en elev ikke møter på skolen. Skolen skal sørge for å skape et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Skolen har også ansvar for å støtte de foresatte ved å gi dem innsikt, informasjon og å involvere dem i det som angår deres barn, for å sette dem i stand til å ta ansvar for barna sine. Det at både foreldre og skole har ansvar for elevens skolegang gjør at dette blir et felles prosjekt rundt eleven.

Ved bekymringsfullt skolefravær er et samarbeid mellom skole og hjem ekstra viktig. Dette fellesskapet mellom skole og hjem kan skape en drivkraft i arbeidet med å hjelpe eleven til å komme tilbake til skolen eller på annen måte få tilstrekkelig opplæring.

Når et barn har bekymringsfullt fravær, kan det være nødvendig at andre instanser bidrar inn i samarbeidet rundt barnet. Det kan være helsesykepleier ved skolen, pedagogisk-psykologisk tjeneste eller kommunehelse-tjenesten. I noen tilfeller har også barnevernstjenesten og BUP en rolle i samarbeidet rundt eleven når det gjelder fraværproblematikk.

Fordi stort skolefravær ofte fører til nye belastninger må det å komme raskt på banen med noe som hjelper være en prioritert oppgave for alle som har ansvar for barnets opplæring og skolegang. Denne veilederen er ment å gjøre det tydelig hvilke tiltak som bør iverksettes ved bekymringsfullt fravær hos barn og unge, hvem som har ansvar for hva, samt om og når andre instanser bør involveres i samarbeidet.

Hva er bekymringsfullt skolefravær?

Skolefravær er enten udokumentert eller dokumentert. Vi omtaler ofte fravær som gyldig fravær og ugyldig fravær. I dette ligger det en forståelse av hva som er gyldige, altså godtatte og aksepterte, grunner til fravær. Eksempler på gyldig fravær som er dokumentert kan være sykdom bekreftet av foresatt eller lege, time hos lege eller tannlege, religiøse helligdager, kriser i familie eller at eleven har fått innvilget permisjon fra skolen (i inntil 2 uker). Udokumentert fravær er alt fravær som eleven ikke har dokumentasjon på. I praksis sidestilles ofte gyldig fravær med dokumentert fravær og ugyldig fravær med udokumentert fravær. En utfordring en kan møte på når det gjelder bekymringsfullt skolefravær, er de tilfeller hvor ugyldig fravær dokumenteres og legitimeres som gyldig fravær. Dette kan f.eks. være dersom foresatte eller lege dokumenterer og legitimerer «diffuse plager» på en slik måte at det blir en lav terskel for at eleven blir vekke fra skolen. Med dette menes det plager hvor det å være vekke fra skolen i liten grad hjelper eller faktisk er nødvendig. Ikke sjeldent blir den skjønnsmessige vurderingen av hva som er gyldig og ugyldig grunn til fravær en kime til konflikt mellom skole og hjem. Dette kan skyldes ulike holdninger til hva det vil si å være syk, men også ulik holdning til hvor viktig skole og utdanning er. Noen foreldre opplever at skolen i seg selv er det som skaper vansker for barnet og forsøker i beste mening å beskytte/hjelp barnet ved å la ham/henne være hjemme.

Det kan noen ganger være vanskelig å vurdere om barnet er «friskt nok» til å gå på skolen. Hva legges f.eks. i begrepet «lett forkjølelse» mot «kraftig forkjølelse»? Noen barn vil være svært medtatt og slapp også med fravær av feber, mens andre har feber og knapt kjenner seg syk. Det vil alltid være individuelle og familiære forskjeller mellom opplevelsen av både somatisk og psykisk helse. Det er derfor vanskelig for skoleeier å lage absolutte

regler. Hovedregelen er allikevel at hensynet til forverring av egen sykdom og risikoen for å smitte andre veier tyngst. Noen ganger vil bekymring og engstelse hos barnet skape fysiske, men gjerne diffuse plager som hodepine, magesmerter, kvalme etc. To ulike barn kan fortelle om nøyaktig samme symptomer, men hvor det for ett barn kan handle om en reaksjon på at en gruer seg til å gå på skolen eller noe som er vanskelig hjemme, og for et annet barn kan årsaken være at det er begynnelsen på en kraftig forkjølelse eller annen somatisk sykdom. Dette er ikke bestandig lett å skille på, og en må se etter mønster i fraværet og ikke minst tidlig legge merke til bekymringsfullt fravær. Dokumentasjonen på fravær og gode rutiner ved skolen for føring av tilstedeværelse er avgjørende i slike vurderinger. Dette er nødvendig både for å fange opp bekymringsfullt fravær, men også for å kunne vurdere hva som skal gjøres videre for å sikre at barnet får riktig hjelp.



Begrepsavklaring

I litteraturen om skolefravær brukes det ofte ulike begreper om hverandre. Definisjonene av disse ulike begrepene er ofte i stor grad overlappende, samtidig som de skiller ut ulike områder eller utfordringer vedrørende skolefravær (eksempelvis skolevegning, skoleangst, skolefobi, skolenekt, skulk etc.). I Ålesund kommune har vi valgt å bruke betegnelsen bekymringsfullt fravær når vi snakker om skolefraværspromatikk. Dette er et paraplybegrep som rommer alt fravær som bekymrer oss, uavhengig årsaksforklaring eller dokumentasjon. Alle skoler er pliktige til å loggføre tilstedeværelse og fravær på skolen, dette gjelder alle elever, alltid. Når fravær bekymrer oss behøver vi mer enn loggføring, vi må handle. Det å handle tidlig i fraværforløpet vil betydelig øke muligheten for å lykkes. Dersom vi har ulike prosedyrer for ulike årsaker til fravær krever det at vi forstår hva fraværet handler om før vi handler. Det krever også at en må gjøre seg kjent med og god på flere prosedyrer. Dette gjør oss mindre handlekraftige. En felles veileder for alt bekymringsfullt fravær betyr ikke at en går bort fra individuell tilpasning. Trinnplanen i veilederen er lik for

alle typer fravær, men tiltakene bør være skreddersøm tilpasset den enkelte elev samt situasjonen og systemet rundt eleven. Dette gjelder også tempoet på tilbakeføring og forventningene til den enkelte elev.

I det forebyggende arbeidet ute på skolen kan det være nyttig å ha kjennskap til ulike former for fraværspromatikk. Dette er for å kunne være årvåken nok til å fange opp de tidlige tegnene også før det utvikler seg til bekymringsfullt fravær. Særlig vil det gjelde de elevene som har atferdsmønster og utfordringer som ligner det som i litteraturen ofte omtales som skolevegning/skoleangst. Det er mye nyttig kunnskap i forskning og litteratur rundt skolevegning. Fallgruven med dette begrepet er at det lett kan sees på som en egen tilstand. Noe som bidrar til at mye av fokus rettes mot eleven alene og dermed vil en lett kunne overse mulige underliggende årsaker i systemet rundt eleven (skolemiljø, lærevansker, hjemmeforhold, samarbeid mellom skole og hjem).



Når skolefravær blir til en bekymring

Vansker med å møte på skolen starter gjerne i det små, med fravær fra timer, deler av dagen eller enkelttimer. De som har forsket på fraværproblematikk (her definert som skolevegring) viser til at dette er noe som kan oppstå gjennom hele den opplæringspliktige alder, fra 1-10.trinn. Det er

også vist særlig økt risiko i forbindelse med skolestart og overganger, slik som med overgangen til ungdomskolen, ved skolebytte og etter ferier eller sykefravær (Ingul 2005).

Oppmøte på skolen er stressende og eleven har påskudd for ikke å delta	Gjentatte episoder med vegringsatferd på morgenen, der eleven forsøker å unngå skolen	Gjentatte episoder der eleven kommer for sent til skolen	Periodevis fravær eller fravær i enkelte timer	Gjentagende fraværsdager eller fravær i timer kombinert med oppmøte	Fullstendig fravær i en bestemt periode av skoleåret	Totalt fravær fra skolen over en lengre periode
--	---	--	--	---	--	---

Tabell 1: Denne tabellen viser hvordan fraværproblematikk kan utvikle seg.

For å kunne unngå at skolefravær blir til et vedvarende og ødelegge problem for elevens emosjonelle, sosiale og faglige utbytte av skolehverdagen har vi i Ålesund kommune definert følgende forhold som utløsende for bekymring og handling.

Vi skal bli bekymret for en elevs skolefravær dersom eleven:

- Har udokumentert fravær (1 enkelttime eller mer)
- Kommer ofte for sent til skolen eller undervisningstimer (3 forsentkomninger på en måned)
- Har høyt dokumentert fravær (10 dager eller mer i halvåret)
- Møter opp på skolen men forlater den igjen

Risiko- og beskyttelsesfaktorer

Årsakene til fraværsproblematikk er gjerne sammensatt og mangfoldig hvor forhold ved både individ og miljø gjensidig påvirker hverandre. Neden-

for følger eksempler på risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer i forhold til utvikling av bekymringsfullt fravær.

	Risikofaktorer	Beskyttelsesfaktorer
Faktorer hos eleven	<ul style="list-style-type: none">• Sårbarhet for stress• Sjenerthet og innadvendthet• Psykiske vansker• Bekymringer for andre ting enn skole• Lav sosial kompetanse• Manglende tilhørighet• Få/ingen venner	<ul style="list-style-type: none">• God sosial kompetanse• Prososiale ferdigheter• Minst en god venn• Gode mestringsstrategier• Positivt selvbilde• Skolefaglig mestring
Faktorer ved familien	<ul style="list-style-type: none">• Samspillsvansker i familien• Psykiske lidelser hos foresatte• Manglende grensesetting• Lite sosialt nettverk• Enslige foreldre• Foresatte med egne negative erfaringer knyttet til skole	<ul style="list-style-type: none">• God psykisk helse hos foresatte• Tydelig grensesetting• Aktiv involvering i barnets skolehverdag• Støttende sosialt nettverk• Godt samarbeid mellom hjem og skole
Faktorer ved skole	<ul style="list-style-type: none">• Mangelfulle rutiner for registrering og håndtering av fravær• Høyt lærerfravær• Dårlig klasse- og læringsmiljø• Liten kompetanse på psykiske vansker• Lite tilpasset opplæring• Liten forutsigbarhet i undervisningen	<ul style="list-style-type: none">• Godt registreringssystem og oppfølging av fravær• Tydelig klasseledelse• Tilpasset opplæring• Trygg og god relasjon mellom lærer og elev og elevene imellom• Interne støttesystem• Tidlig involvering av andre aktører• Handlingskompetanse på intervensjon ved bekymringsfullt fravær

Tabell 2: Tabell 2: Oversikt over risiko- og beskyttelsesfaktorer som har sammenheng med skolefravær. Gjengitt fra Øvre Eiker kommune sin veileder «Bekymringsfullt skolefravær» (2016).

Tidlige tegn og faresignaler

Kontaktlærer eller andre voksne på skolen som har en god relasjon til eleven og kjenner eleven godt, vil lettere kunne plukke opp tidlige tegn eller faresignaler om at en elev kan komme til å få problemer med tilstedeværelse på skolen. Endring i en elevs atferd (uavhengig hva atferden er) bør gjøre voksne på skolen ekstra årvåkne. Typiske tegn og faresignaler kan blant annet være:

- Lite interesse og motivasjon for skolearbeid og lekser
- Opposisjonell atferd og trass
- Trekkes mot andre stimulerende og appellerende aktiviteter utenfor skolen
- Klager ofte på kvalme, hodepine eller magesmerter (diffuse somatiske symptom) som går over så snart en slipper å dra på skolen
- Strever med sosial tilpassing
- Mobbehistorikk

Vi har allerede nevnt viktigheten av å handle, reagere og agere. En utålmodighet overfor positiv endring på vegne av barn og ungdom er viktig. Samtidig må vi passe på at ikke utålmodigheten overdøver barnets stemme. En anerkjent amerikansk barnepsykolog (Ross Greene) har et mantra som sier at «barn gjør det bra hvis de kan». Dette er viktig å ha med seg når en skal prøve å forstå noe om hva som ligger bak bekymringsfullt skolefravær. Særlig for de elevene hvor fraværet har satt seg, og har vedvart i tid og stort omfang. Når en i litteraturen bruker begrepet skolevegring så handler det om elever som vil gå på skolen, men ikke klarer det. Det er elever som er interessert i skolearbeidet og ønsker å gå på skolen, men de klarer ikke å gå. Skolevegring defineres da gjerne som «vansker med å møte på skolen som følge av et emosjonelt ubehag». Disse elevene kan få negative følelser bare ved tanken på at de skal gå til skolen. Siden de har et emosjonelt ubehag, vil unngåelse av skolen føre til at de slipper de vonde følelsene

som skolen bringer med seg. Foreldre til barn og unge med bekymringsfullt fravær vet som oftest hvor barna er, og de strever ofte med å få barna av gårde på skolen. Barna er oftere introverte og stille, flinke og pliktoppfyllende, har sjeldnere atferdsvansker, blir lettere oversett og oppdages ofte etter at vanskene har vart en stund. De har et intenst ubehag og en motvilje mot å gå på skolen, er oftere emosjonelt sensitive, har angstrelaterte og fysiologiske symptomer, og de er oftere generelt mer motiverte for den skolefaglige delen av skolehverdagen enn de elevene med stort fravær uten typisk vegringsatferd.

Elever med vegringsatferd kan oppleve ulike typer angst. Bekymringsfullt skolefravær kan også oppstå uten at angst er tilstede, dersom skolemiljøet er negativt nok. Dette kan for eksempel være i tilfeller hvor eleven strever med sosial tilpassing eller har vært utsatt for mobbing. Bekymringsfullt fravær kan utvikle seg fra det å skyldes en enkelt hendelse eller situasjon i skolen, til at en mer generell vegring for skolen, som gir mer uklare og sammensatte grunner til fraværet. Videre kan faktorer i skolen eller faktorer hjemme være med på å opprettholde fraværet.



Fraværets funksjon og årsak

Vi skal se nærmere på hvilke funksjoner bekymringsfullt fravær har for eleven. Hva er årsakene til at eleven har vansker med å komme på skolen, og hva som opprettholder atferden. Unngåelses- og vegringsatferd kan ha flere funksjoner hos den enkelte elev, og det er derfor viktig at skolen eller eventuelt andre hjelpeinstanser kart-

legger mulige årsaker til elevens høye fravær for å kunne iverksette riktige og nødvendige tiltak. En kan dele inn de ulike funksjonene fraværet har i unngåelsesfaktorer som «dytter» eleven ut fra skolen, og oppnåelsesfaktorer som «trekker» eleven mot hjemmet. Vanligvis vil det være en kombinasjon av de ulike faktorene som opptrer samtidig.

UNNGÅELSE Flukt fra ubehagelige følelser	UNNGÅELSE Flukt fra skremmende situasjoner
OPPNÅELSE Oppnå oppmerksomhet fra foreldre eller andre viktige personer	OPPNÅELSE Oppnå forsterkere/goder utenfor skole

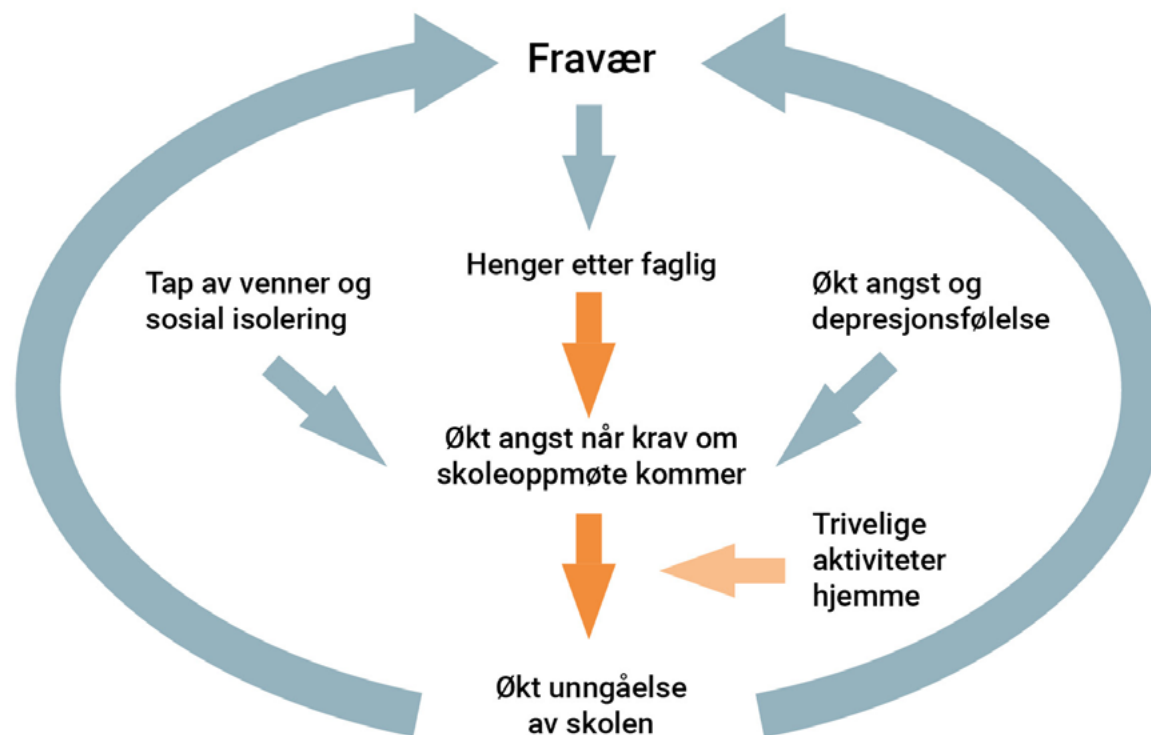
Tabell 3: Ulike faktorer i fraværets funksjon.



Den onde sirkelen

En av de viktigste opprettholdende faktorene ved bekymringsfullt fravær er det å være borte fra skolen. Fravær over tid kan føre til at eleven blir sosialt isolert og mister tilhørighet til jevnaldrende. Eleven blir gjerne hengende etter med skolearbeidet og utvikler negative tanker om det å være på skolen.

Over tid utvikler eleven økt angst og opplevelse av å komme til kort. Disse konsekvensene av fravær gjør det vanskeligere og vanskeligere for eleven komme tilbake til skolen.



Figur 1: Den onde sirkelen ved alvorlig fraværproblematikk. Her illustrert fra Oslo kommune sin veileder «Skolevegring – en praktisk og faglig veileder (2009)», som har oversatt den fra modell av Thambirajah et al. (2008).

Forebygging av bekymringsfullt skolefravær

Forebygging handler om å sette i gang tiltak som kan medføre at en kommer en uheldig utvikling i forkjøpet. Det vil dreie seg om å forsterke de positive faktorene som finnes, og omhandler universelle tiltak som retter seg mot alle elevene innenfor en skole, et trinn, en klasse eller mot utsatte elevgrupper.

De forebyggende tiltakene vil i stor grad inngå som en del av skolens generelle tilrettelegging for alle elever, slik som f.eks. systemisk arbeid med å utvikle et godt psykososialt miljø og fokus på klasseledelse.

Elevens psykososiale miljø

Skolen kan på flere måter bidra til å forebygge bekymringsfullt skolefravær. Alle elever har en lovfestet rett til et godt fysisk og psykososialt læringsmiljø (Opplæringslovens § 9A-1). Denne bestemmelsen i opplæringsloven understreker at det avgjørende er hvilken virkning skolemiljøet har på elevene og ikke hvorvidt bestemte forhold ved miljøet tilfredsstillende rent målbare verdier. Med psykososialt miljø menes de mellommenneskelige relasjonene på skolen, det sosiale miljøet og hvordan elevene og personalet oppfatter dette. Arbeid med å fremme et godt psykososialt miljø blant elevene kan bidra til å forebygge bekymringsfullt skolefravær. Aktuelle tiltak retter seg mot å forebygge mobbing, øke elevenes sosiale kompetanse samt å øke trivsel og tilhørighet på skolen. Dette er et arbeid som hver enkelt skole kontinuerlig driver ut ifra egne planer for et trygt og godt skolemiljø.

En av de betydningsfulle fagpersonene i feltet som omhandler skolefravær er Trude Havik. Hun har i sine arbeider brukt begrepet skolevegring, men

dette er allikevel relevant for all typer bekymringsfullt skolefravær. Havik (2015) har i sitt doktorgradsarbeid undersøkt hvordan forhold i skolen påvirker skolevegring. Hun finner at forholdet til medelever er avgjørende for utvikling av skolevegring. På barnetrinnet er det å bli mobbet en svært stor risikofaktor for fravær relatert til skolevegring, mens det er en moderat sammenheng på ungdomstrinnet. Havik (2015) fant at lærerens klasseledelse, i form av kontroll og relasjoner overfor den enkelte elev, synes å ha direkte betydning for både vegringsrelatert og skulkrelatert fravær blant elever på ungdomstrinnet. Videre viser funnene at læreren kan forebygge skolevegring gjennom å arbeide med klassemiljøet, regulere relasjonene mellom elevene og ved å forebygge mobbing.

Funnene indikerer at forhold ved skolen kan utgjøre vesentlige risikofaktorer for fravær, uavhengig av om eleven er emosjonelt sensitiv og uavhengig av kvaliteten på oppfølgingen fra hjemmet. Havik understreker at det er viktig å ta tak med en gang en elev viser tegn til skolevegring. Blant annet bør det umiddelbart kartlegges hva som kan være mulige for-



hold ved skolen som kan påvirke negativt når et barn viser tegn til skolevegring (Havik 2015). Det finnes en rekke ulike skoleomfattende program for å fremme et godt læringsmiljø og prososial atferd for elever i risiko for negativ utvikling. En oversikt over anbefalte programmer og beskrivelse av disse finnes på nettsidene til læringsmiljøsenderet, forebygging.no og utdanningsdirektoratet.

Samarbeid mellom skole og hjem

Uavhengig av de direkte årsakene til at barnet har bekymringsfullt fravær, så kommer det ofte til uttrykk ved at barnet mangler trygghet. Noe har utløst en utrygghet for å være på skolen. Men det er ikke bare barnet som trenger trygghet. Foreldrene må vite at barnet er trygt for å sende barnet på skolen. Videre må lærerne være trygge. Det må legges til rette for at lærerne kan arbeide med å videreutvikle samarbeidsferdigheter, kompetanse og en helhetlig forståelse av utfordringene omkring fraværsprobatikk. I tillegg er det sentralt at lærerne får arbeide i en kontekst hvor tid til samarbeid prioriteres. De må få være en del av en skolekultur som har rutiner og et erfaringsgrunnlag som blir delt blant de ansatte. Skoleledelsen må være trygge på sine ansatte og sette samarbeid på dagsorden.

I et samarbeid ved bekymringsfullt fravær er det viktig å enes om felles mål og en plan for tiltak. I enkelte tilfeller vil skole og hjem ha ulike forklaringsmodeller for hva som ligger bak elevens utfordringer. Skolen, som den profesjonelle part, har et ekstra ansvar for å opprettholde samarbeidet og styrke positiv utvikling.

Det er viktig å lytte til barna og hjelpe dem med å få en oversikt og kontroll over situasjonen, noe som fremmes ved et tett samarbeid. Det er viktig for barna at de voksne rundt kan stå i usikkerheten sammen med dem.

Læreplanverket presiserer at samarbeidet mellom skole og hjem er sentralt i forhold til å skape gode læringsvilkår for den enkelte og et godt læringsmiljø i gruppen og på skolen. En forutsetning for godt samarbeid er god kommunikasjon. Samarbeidet mellom skole og hjem er et gjensidig ansvar, men skolen skal ta initiativ og legge til rette for samarbeidet.

Nedenfor følger eksempler på aktuelle tiltak for å fremme et godt samarbeid knyttet til forebygging av fravær:

- Etablere rutiner og kompetanse for å møte foresatte som trenger ulik tilnærming.
- Vektlegg å skape en åpen og anerkjennende dialog med foreldrene gjennom telefonkontakt, uformelle samtaler og på konferanser.
- Gi informasjon til foresatte om rutiner for registrering og oppfølging av fravær.
- Ha en åpen dialog med foreldrene på foreldremøter knyttet til hva som er gyldig og ugyldig fravær.
- Involver foreldrene i temaer som omhandler elevenes psykososiale miljø, trivsel og læring. Dette kan blant annet foregå på foreldresamtale, foreldremøter og i foreldrerådets arbeidsutvalg (FAU) /skolemiljøutvalget (SMU).

Den avgjørende faktoren for at tiltak skal lykkes er samarbeid mellom de involverte. En samarbeidsavtale som tydeliggjør hvem som skal gjøre hva og til hvilken tid, blir dermed viktig. Det skal derfor utarbeides en samarbeidsavtale på trinn I (se vedlegg 7). Den skal sikre at hver enkelt gjør sin del.

Samarbeidsavtalen tar utgangspunkt i et langsiktig mål. Delmål med tilhørende tiltak er avgjørende for å nå det langsiktige målet. Det er viktig at alle

involverte parter (også eleven) er enige om det langsiktige målet, så vel som alle delmålene. Ofte går ikke alt helt som planlagt, derfor anbefales det at en har tenkt gjennom en plan B for noen av de mest sentrale tiltakene i den aktuelle samarbeidsavtalen. Eksempelvis dersom det er elevens ansvar å ta bussen til skolen de dagene han/hun skal møte. En aktuell plan B kan da være at dersom eleven mister bussen vet eleven at en kan ringe til foresatt som da kjører eleven til skolen.



Tilpasset opplæring/ individuell tilrettelegging?

Alle elever har rett på tilpasset opplæring innenfor den ordinære undervisningen. Tilpasninger kan eksempelvis være alt fra justeringer i fagnivå eller hvordan lærestoff presenteres, til egne avtaler om elevens delaktighet i klasseromsundervisningen. Dersom tilpasningene for at en elev skal få tilfredsstillende utbytte av opplæringen går utover det skolen kan klare innenfor de ordinære rammene av undervisningen, må skolen sammen med foresatte vurdere henvisning til PPT.

Tilpasset opplæring er en viktig beskyttelsesfaktor for utvikling av bekymringsfullt skolefravær. Tilpasset opplæring bygger på kunnskap om og forståelse av elevens personlighet, strategier og forutsetning for læring. Læringen foregår i området mellom det eleven allerede mestrer og det eleven må strekke seg mot for å kunne mestre på neste nivå. God tilpasset opplæring kan forebygge utvikling av bekymringsfullt fravær da den tar utgangspunkt i elevens ulike behov, ferdigheter og ståsted. En systematisk og vellykket tilpasset opplæring krever at læreren har god innsikt i elevenes faglige og sosiale forutsetninger. Pedagogisk kartlegging, dyktige lærere, samarbeid med eleven og foreldrene er alle suksesskriterier for å treffe med den tilpassede opplæringen og slik forebygge bekymringsfullt fravær.



Trinnplan for oppfølging og intervensjon ved bekymringsfullt fravær

Gode rutiner for registrering og oppfølging av fravær er viktig både når det gjelder å fange opp elever med bekymringsfullt fravær tidlig og for å synliggjøre for elever og foresatte at skolen er opptatt av tilstedeværelse. Mange elever som utvikler et bekymringsfullt fravær av stort omfang, har over tid hatt sporadisk fravær i form av enkelttimer eller dager. Fravær som varer over tid, fører ofte til at atferden blir mer fastlåst og tilleggsproblematikk kan oppstå. Det er derfor viktig at skolen gjennom sine systemer for registrering av fravær tidlig fanger opp elever som står i fare for å utvikle et vedvarende og stort skolefravær. Et viktig prinsipp for intervensjon vil være tett samarbeid mellom skole og hjem samt hurtig igangsetting av tiltak. Det er essensielt at det også lages avtaler for å evaluere, sammen med elev og foresatte, om tiltakene faktisk hjelper på det vi ønsker å endre.

Veilederen inneholder en trinnplan for oppfølging og intervensjon ved bekymringsfullt fravær. Trinnplanen er tenkt som både en retningslinje for når en skal handle og et verktøy for hvordan skolen kan forebygge og fange opp bekymringsfullt skolefravær. Det er vesentlig at den enkelte skole har rutiner for implementering av trinnplanen. Den bør være innarbeidet i skolens årshjul som repetisjon for alle, og være en fast del av opplæringen for nyansatte ved skolen. Trinnplanen blir ikke mer nyttig enn det skolen selv gjør den til. Den må være lett tilgjengelig, følges opp gjennom interne rutiner og gjøres kjent for hele personalet på skolen.

Trinnplanen er delt inn i følgende trinn:

Det universelle nivået omhandler skolens system for registrering og oppfølging av alt fravær og retter seg mot alle elevene på skolen.

Trinn I ivaretas av elevens kontaktlærer og refererer til tiltak som igangsettes ved første bekymring for elevens fravær eller for de elevene hvor det kommer frem at eleven gruer seg til å dra på skolen.

Trinn II utvider samarbeidet til at skolens ledelse deltar i tillegg til kontaktlærer. Trinnet omhandler prosedyrer som iverksettes om tiltakene på trinn I ikke gir tilstrekkelig effekt.

Trinn III gjennomføres når samarbeidet rundt eleven henvender seg til og arbeides videre med i flerfaglig ressursgruppe.

Flerfaglig ressursgruppe er en gruppe som trer inn når skolen og foreldrene opplever at tiltakene i arbeidet ikke fører frem og en har behov for å trekke inn flere fagområder i en samlet innsats. Gruppen har sitt mandat fra kommunalsjef for Opplæring og kommunalsjef for Barn, familie og integrering. Flerfaglig ressursgruppe er sammensatt av personer fra Fagstab opplæring, PPT, Familiestøtte (med bl.a. LOS), barnevernstjenesten og helsestasjon (skolehelsetjenesten). Skolen henvender seg til kontaktperson i Fagstab opplæring.

I det følgende presenteres de ulike trinnene med utfyllende informasjon

om innhold og gjøring for hvert trinn. Det er også laget en tabell med oversikt over relevante samarbeidspartnere for skole og hjem når en er bekymret for en elevs skolefravær. Dette er samarbeidspartnere som en aktivt må ta kontakt med og som er utenfor skolen. I tillegg er skolens egne sosialpedagogiske personell som f.eks **sosiallærer** o.l., og skolehelsetjenesten ved **helsesykepleier** selvsikrevne samarbeidspartnere når det gjelder disse elevene. Dersom det er elever på ungdomstrinnet kan en også oppfordre eleven til å ta kontakt med helsestasjon for ungdom (lavterskeltilbud for ungdom mellom 13-25 år).



Det universelle nivået

Skolens faste rutiner for registrering av tilstedeværelse og fravær.

Ansvar ved skolen: Kontaktlærer og faglærere

- Det registreres daglig tilstedeværelse og fravær. En er gjennom registreringen oppmerksom på om det viser seg et mønster i gjentakende fravær (f.eks. alltid fravær fra kroppsøving).
- Har en elev udokumentert fravær fra enkelttimer kontaktes foresatte.

- Dersom skolen ikke har mottatt informasjon fra foresatte om fravær etterspørres dette.

Ansvar foresatte:

- Foresatte leverer melding til skolen ved alle typer fravær. Dersom eleven har 3 dager eller mer sammenhengende fravær informerer foresatte skolen om årsakene til fraværet.

Trinn I – bekymring for elevens fravær

Ansvar ved skolen: Kontaktlærer eller faglærer

Kontaktlærer og/eller faglærer skal bli bekymret dersom;

- En ser gjennom registreringsrutiner i det universelle nivået at eleven:
 - o Kommer ofte for sent til skolen eller undervisningstimer (3 forsentkomninger på en måned).
 - o Møter opp på skolen men forlater den igjen
 - o Har et høyt fravær som ikke skyldes åpenbare årsaker (9-10 dager over en periode på 3 måneder eller mindre).
 - o Har flere tilfeller av udokumentert fravær den siste måneden.

Når en eller flere av disse punktene er tilfelle skal kontaktlærer og/eller faglærer informere skolens ledelse om fraværet. Sammen med skolens ledelse legges det en plan for videre oppfølging.

Oppfølgingsplanen bør inneholde:

- Samtale og kartlegging
 - o Kontaktlærer gjennomfører så fort som mulig en samtale med eleven og foresatte (senest ila 7 dager). Samtalen kan også gjennomføres av andre voksne ved skolen dersom det vurderes som mest hensiktsmessig.
 - o Det gjennomføres kartlegging av elevens læringsmiljø og psykososiale miljø.
- Tiltak dokumenteres i en samarbeidsavtale
 - o Tiltak iverksettes i henhold til samarbeidsavtalen.
- Tidsperspektiv for varighet av tiltak og avtale for evaluering
 - o Tiltak prøves ut i inntil to uker før de evalueres.

Samarbeidsavtalen skal evalueres, også dersom tiltakene har effekt og skal videreføres.

Trinn II – Fortsatt bekymring

Dersom tiltakene på trinn I ikke gir tilfredsstillende effekt og eleven fremdeles har et bekymringsfullt fravær.

Ansvar ved skolen: Skolens ledelse

- Skolen innkaller foresatte, og ev. eleven, til utvidet samarbeidsmøte innen 1 uke etter samarbeidsavtalen i trinn I er evaluert.
 - o Ved utvidet samarbeidsmøte deltar representant fra skolens sosialpedagogiske team/spesialpedagogiske team samt skolehelsetjenesten i tillegg til skolens ledelse og elevens kontaktlærer.

- o Fraværet og iverksatte tiltak så langt oppsummeres og ev. justeres.
- o Det avklares om det er behov for å henvende seg til flerfaglig ressursgruppe eller om det er behov for henvisning til andre hjelpeinstanser (PPT, fastlege, Familiestøttende, BUP eller barneverntjenesten).

- Dersom teamet rundt eleven henvender seg til flerfaglig ressursgruppe eller henviser til andre hjelpeinstanser skal møterefertat og samarbeidsavtaler legges ved som dokumentasjon.

Hvem kan man be om hjelp?

Hvem:	Aktuelt hvis:	Hvordan:
Flerfaglig ressursgruppe	Det er behov for veiledning i samarbeidet fordi: <ul style="list-style-type: none">- Gjennomførte samarbeidsmøter og samarbeidsavtaler har ikke ført til positiv endring for eleven.- Det er utfordringer eller store uenigheter i samarbeidet rundt eleven.	Skolen tar kontakt med representant i flerfaglig ressursgruppe og melder saken opp til drøfting. Ut ifra drøftingsmøte avgjøres det hvilke bistand flerfaglig ressursgruppe skal bidra med i det videre samarbeidet.
Pedagogisk-psykologisk tjeneste	En mistenker at: <ul style="list-style-type: none">- Fagvansker ligger til grunn for elevens fravær- Fagvansker er en opprettholdende årsak til fraværet- Fraværet går ut over elevens faglige fungering i et slikt omfang at han/hun ikke lengre har tilfredsstillende utbytte av undervisningen- Eleven har sosiale utfordringer som kan ligge til grunn for fraværet- Eleven har behov for tilrettelegging utenfor ordinær tilpasset undervisning.	Ved henvisning brukes ordinært henvisningsskjema, der en krysser av for bekymringsfullt fravær. Eleven og aktuell situasjon drøftes med PP-rådgiver tilknyttet skolen for å kunne vurdere om det er riktig å henvise samt hva som bør legges ved henvisningen. PP-rådgiver kan da også komme med anbefalinger for midlertidige tiltak som bør iverksettes i påvente av sakkyndig vurdering. Skolen henviser, med foresattes samtykke. forts. neste side.

Hvem:	Aktuelt hvis:	Hvordan:
Familiestøttende tjenester	<p>Dersom det er behov for</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bistand fra LOS eller grunnskoleteamet for å styrke skolens kompetanse til å ivareta eleven - Lavterskel samtaletilbud for eleven grunnet bekymring knyttet til psykisk helse - Familieterapi eller familiesamtaler - Foreldreveiledning 	<p>Eleven og aktuell situasjon drøftes med representant fra mottaksteamet, LOS eller avdelingsleder.</p> <p>Foresatte må samtykke til henvisningen. Dersom eleven er 16 år og helserettlig myndig må også eleven selv samtykke.</p> <p>En blir enige på utvidet samarbeidsmøte hvem som fyller ut henvisningskjema.</p>
Barneverntjenesten	<p>Ved mistanke om at eleven er utsatt for vold, seksuelle overgrep eller annen omsorgssvikt gjelder meldeplikten. Dersom foreldre selv uttrykker eller samarbeidspartnere rundt eleven er bekymret for at foreldrene ikke er i stand til å ivareta sine omsorgsoppgaver overfor eleven.</p>	<p>Meldeplikten er et personlig ansvar. Dersom flere av skolens ansatte er bekymret kan skolen sende en samlet bekymringsmelding. Dersom flere av samarbeidspartnerne rundt eleven er bekymret bør hver enkelt part sende bekymringsmelding for å kunne belyse ulike perspektiver.</p> <p>Se kontaktinformasjon og utfyllende informasjon om bekymringsmelding på kommunen eller Bufdir sine nettsider.</p> <p>Foresatte kan også selv ta kontakt ved barneverntjenesten.</p>
Fastlege	<p>Dersom det er behov for å utelukke eller videre utrede mulig somatiske årsaker til diffuse plager eller en mistenker at det kan ligge helsemessige årsaker til grunn for elevens fravær. Dette kan være lave vitaminverdier, søvnvansker, mistanke om sykdom etc.</p>	<p>Foresatte tar kontakt med elevens fastlegekontor for å bestille time til undersøkelse.</p>
BUP	<p>Skolefravær eller vegring for skolen gir ikke rett til helsehjelp i spesialisthelsetjenesten. Henvisning til BUP er aktuelt ved mistanke om moderat til alvorlig psykisk lidelse. Tiltak i første-linjen skal ha vært prøvd ut i forkant, med mindre det gjelder akutt bekymring for liv og helse. Helsetilstanden til eleven skal være vurdert av lege før en henvisning til BUP. Se helse-direktoratets nettsider for utfyllende informasjon.</p>	<p>Fastlege, psykolog eller barnevernsleder kan henvise til BUP. Henvisning må koordineres slik at både somatisk og psykisk helsetilstand er vurdert. Foresatte må samtykke til henvisningen dersom eleven er under 16 år. Dersom eleven er 16 år og helserettlig myndig kan eleven selv samtykke.</p>

Trinn III – flerfaglig ressursgruppe

Dette trinnet gjennomføres når samarbeidet rundt eleven henvender seg til - og arbeides videre med i flerfaglig ressursgruppe.

Det er i trinn II tatt kontakt med flerfaglig ressursgruppe.

- Flerfaglig ressursgruppe inviterer til samarbeidsmøte hvor foreldre og kontaktlærer sammen med representant fra skolens ledelse og andre aktuelle samarbeidspartnere deltar (helsesykepleier, PP-rådgiver etc.). Samarbeidsmøtet avholdes innen 2-4 uker fra det er tatt kontakt med flerfaglig ressursgruppe. Tidsfrist vurderes ut ifra sakens alvorlighet og omfang.

- o Ved første samarbeidsmøte i flerfaglig ressursgruppe gjennomføres en systematisk kartlegging av mulige årsaker til fraværet, mulige

oppretholdende faktorer, ressurser hos eleven og systemet rundt samt hvilke hjelpebehov som er tilstede.

- o Det utarbeides tiltak på bakgrunn av kartleggingen. Beskrivelse av tiltak, tidsfrister og ansvar for oppfølging av hvert enkelt tiltak dokumenteres i møtereferat.

- o Det tas stilling til om det er behov for flere møter. Eventuelt ny innkalling med tid og sted avklares i det aktuelle møtet og noteres i møtereferatet.

- Det vurderes fortløpende om det er behov for henvisning til andre instanser.
- Arbeid i flerfaglig ressursgruppe kan pågå i inntil 3 måneder.



Støttehefte for arbeid med bekymringsfullt skolefravær

Vedlegg til veilederen i Ålesund kommune

I veilederen vises det til behovet for kartlegging og undersøkelse i oppfølgingen av elever som har et bekymringsfullt fravær. I tillegg vil ulike trinn inneholde ulike gjøringer eller handlinger. Dette støtteheftet er utviklet i håp om å kunne gi praktisk hjelp og støtte til kontaktlærer eller andre ressurspersoner ved skolen som har ansvar for oppfølging av eleven. Intensjonen er også å gjennom praktiske verktøy å kunne styrke og sikre et godt samarbeid mellom skole, hjem og eventuelle samarbeidsinstanser.

Gi gjerne tilbakemeldinger og innspill til flerfaglig ressursgruppe om erfaringer ved bruk, styrker og svakheter ved de ulike vedleggene. Gjennom felles rutiner og bruk av veilederen ved alle skoler i kommunen vil en kunne ha stor gevinst av å dra nytte av andres erfaringer. Sammen blir vi bedre!

Vedleggene i dette støtteheftet legges også som egne dokument i Compilo.



Generelt om informasjonsinnhenting, kartlegging og planlegging av tiltak

For å kunne planlegge og gjennomføre gode tiltak ved bekymringsfullt fravær må skolen gjøre en kartlegging av situasjonen. Informasjon kan innhentes ved samtaler, observasjon og loggføring. Skolen vil i de fleste tilfeller ha et godt utgangspunkt for å gjennomføre en kartlegging fordi det allerede er etablert en relasjon til eleven og elevens familie. Ved behov kan skolen drøfte kartleggingen med relevante samarbeidspartnere, bl.a. i ressursteam. Det er mulig å dele på arbeidsoppgavene, for eksempel dersom eleven er henvist til PPT.

Kartlegging og tiltak ved bekymringsfullt fravær vil ofte overlappe med hverandre. For eksempel kan en elevsamtale og samtale med foresatte være ledd i en kartlegging, og samtidig være viktige tiltak i seg selv, fordi de bidrar til å bygge relasjoner og skape samarbeidsallianser. Dersom kartlegging blir hindret eller tar lang tid bør en unngå å vente, men sette i gang tiltak parallelt. Tiltakene må da justeres ut fra ny informasjon som fremkommer underveis.

Målet med en kartlegging er blant annet å:

- Avklare vanskebildet til eleven. Handler fraværet om forhold ved eleven, skolesituasjonen eller er det andre mulige forklaringsmodeller som passer bedre?
- Samle informasjon om de ulike faktorene ved eleven, skolen og hjemmet. Hvilke styrker kan bygges videre på? Hvilke sårbarheter finnes? Hvordan fungerer samarbeidet?
- Samle informasjon om de ulike faktorene ved eleven, skolen og hjemmet. Hvilke styrker kan bygges videre på? Hvilke sårbarheter finnes? Hvordan fungerer samarbeidet?
- Sammenfatte informasjon som utgangspunkt for å lage en plan for tiltakene.

Ved all bekymring for fravær skal det gjennomføres samtaler med foresatte og elev. Skole og foresatte kan ha ulik opplevelse av årsak til fraværet. Samtalen tar utgangspunkt i en bekymring for eleven knyttet til fravær, uavhengig av årsak. **Hovedmålet for samtalen med eleven er å vise eleven at en bryr seg og vil hjelpe.** Ønsket er at en gjennom å gjøre dette får tak i informasjon som kan hjelpe til å skape et godt samarbeid rundt eleven og finne løsninger som kan øke tilstedeværelse og trivsel på skolen. Dette er også målet i samtalen med foresatte. Samt at en ønsker å konkretisere forventninger og behov fra hverandre i samarbeidet.



Kommunens verdier

Kommunens verdier	I møte med eleven betyr det...	I møte med foresatte betyr det...
Open	<ul style="list-style-type: none">- å være mer opptatt av elevens opplevelse enn sin egen opplevelse- å ha en ikke-dømmende til elevens forklaring- å godta at eleven kanskje ikke vet hva det handler om	<ul style="list-style-type: none">- å godta at en kan ha ulike forståelser av utfordringene- å være lyttende- å la foreldrene være eksperter på sitt barn
Engasjert	<ul style="list-style-type: none">- at en selv oppsøker eleven- å gjøre det en har sagt- å vise håp om bedring	<ul style="list-style-type: none">- å være opptatt av elevens hverdag både på og utenfor skolen- å konkretisere tiltak til gjennomførbare gjøringar- å sette en tidsplan og rammer for samarbeidet
Modig	<ul style="list-style-type: none">- å tørre å spørre også vanskelige spørsmål	<ul style="list-style-type: none">- å be om hjelp når det er nødvendig



Kartlegging av forhold ved elevens skolehverdag

Når lærere bekymrer seg for elevers fravær er det viktig at det gjøres en vurdering av hva slags skoletilbud eleven har. Dette innebærer en kartlegging av elevens psykososiale miljø og faglige fungering. Skolen bør få en oversikt over elevens relasjoner til de voksne på skolen, i og utenfor klassen, i tillegg til elevens behov for tilrettelegging.

Vi vet at skolens arbeid for et trygt og inkluderende skole- og klassemiljø uten mobbing er viktig for å forebygge fravær. Derfor er det vesentlig at en ikke venter med å kartlegge mulige forårsakende eller opprettholdende faktorer i skolen når det er grunn for bekymring knyttet til skolefravær. En bør særlig legge vekt på å undersøke klasseledelse, relasjon lærer-elev, relasjon til medelever, grad av trygghet og aksept i klassen. Mobbing kan være vanskelig å oppdage, og svært mange av elevene som blir mobbet, sier ikke ifra om det som foregår. Ansatte på skolen og andre voksne i nærmiljøet må derfor undersøke om elevens skolefravær kan ha sammenheng med det psykososiale miljøet på trinnet/skolen.

Forslag til kartleggingsverktøy av det psykososiale miljøet i klassen:

- Bruk resultatene fra elevundersøkelsen.
- Kartlegging med «Anonymt spørreskjema om klassemiljø» og/eller «Kartlegging av klassens sosiale miljø» (vedlegg 2 og 3). Her kan spørsmålene legges inn i klassetrivsel.no for enklere gjennomføring og oversikt.
- Ved mistanke om at skolefraværet skyldes manglende trivsel/at eleven ikke har det trygt og godt på skolen anbefales det å ta kontakt med PPT for bistand i forhold til kartlegging og tiltak.
- Kontaktlærer må ta opp temaer knytta til trivsel og trygt og godt skolemiljø i elevsamtaler, i foreldresamtaler og på foreldremøte.

Samtale med eleven

Ved bekymringsfullt fravær vil elevsamtalen være en del av kartleggingen, men også et viktig tiltak. Barn og unge har en lovfestet rett til å bli hørt og uttale seg (Barnekonvensjonen artikkel 12). Deres mening skal også vektlegges. I kartleggingen fungerer elevsamtalen som en informasjonskanal, og som tiltak vil den være del av den generelle relasjonsskapende kontakten mellom lærer og elev. Forskjellige lærere vil ha forskjellige måter

å samtale med elever på, og det finnes ingen fasit for dette. Det å bruke en tilnærming som kjennes naturlig og komfortabel og å tilpasse seg elevens alder og -individualitet er et godt utgangspunkt for en elevsamtale. Når en skal snakke med barn og unge om ting som er vanskelig er det noen særskilte utfordringer. Videre beskrives rammer og formuleringer som kan være nyttige for elevsamtalen ved bekymringsfullt fravær.



Rammer for samtalen

En elevsamtale kan være planlagt eller spontan. Dersom en skal snakke om ting som kan være vanskelig for eleven, som gjerne er tilfelle ved fraværspromblematikk, skal en være i et skjermet rom og ha nok tid. For noen vil det være nødvendig å bruke en del tid på å bli kjent og snakke om dagligdagse ting før en beveger seg over til spørsmål om det som er vanskelig. Det å ta seg tid til en samtale vil i seg selv virke positivt for relasjonen mellom lærer og elev. I de tilfeller der eleven ikke er på skolen og foresatte ikke mestrer å få eleven til skolen bør kontaktlærer gjennomføre samtalen

hjemme hos eleven, dette også for å opprettholde kontakt med eleven. «Sjekkliste for informasjon fra eleven» (vedlegg 4) gir en pekepinn på hvilken informasjon læreren bør søke å hente fra eleven i en elevsamtale om bekymringsfullt fravær. Formen på samtalen vil også være viktig for at elevsamtalen skal fungere, både som relasjonsbygger og som informasjonskanal. Formen på samtalen skal underbygge elevens opplevelse av å bli sett og anerkjent, og bidra til at eleven klarer å formulere sitt perspektiv.

Noen forslag til hvordan en kan ha en samtale med elever om vanskelige tema er:

- Still åpne spørsmål som gir eleven mulighet til å svare noe mer enn ja eller nei, og som er undrende både i innhold og måten de blir presentert på.
- Gi eleven nok tid til å svare og tål litt stillhet. Dette kan være en utfordring, særlig med elever som er veldig stille og forsiktige.
- Når eleven har gitt et svar; stopp opp og utforsk nærmere det som er sagt uten å måtte få frem egne tanker og opplevelser.
- Oppsummer det eleven sier med jevne mellomrom, og oppsummer samtalen til slutt. Slik kan han/hun bekrefte om en har oppfattet riktig, og eventuelt nyansere det.
- For å støtte eleven i å fortelle om situasjoner og opplevelser er det nyttig å ta utgangspunkt i konkrete situasjoner. Jo yngre eleven er, jo mer konkrete bør spørsmålene være.
- For å støtte eleven i å fortelle sammenhengende kan det være nyttig å tegne opp en skisse av det eleven forteller.
- For å støtte eleven i å uttrykke sin egen opplevelse kan det være nyttig å presentere noen alternative mulige opplevelser og la eleven velge det som passer.
- For å få et best mulig inntrykk av elevens opplevelse kan det være nyttig å bruke konkretiseringsmateriale som skalaer.
- Bruk nok tid til å fokusere på det som fungerer, og hva som gjør at det fungerer.
- Fokuser på elevens mestring i situasjonene som beskrives.

Samtale med foresatte

Dersom skolen eller foresatte er bekymret for fravær skal det avtales et møte mellom kontaktlærer, eventuelt andre fra skolens side, og foresatte. Denne tidlige kontakten danner grunnlaget for det videre samarbeidet og vil ha flere formål. Sentralt er det å bidra til å etablere en god samarbeidsrelasjon. Dette vil for eksempel innebære og ta seg tid til å lytte til foresattes bekymring og uttrykke bekreftelse og støtte. Dersom skolen er bekymret for situasjonen må foresatte informeres om hva bekymringen består i og hva som er bakgrunnen. Bekymringen bør presenteres klart og åpent, og knyttes til konkrete observasjoner i skolesituasjonen eller samtaler med eleven. Gi en

konkret orientering om omfanget av elevens fravær, og orienter om skolens prosedyre i forhold til skolefravær. Informer om at skolen har ansvaret for at elevene har en trygg og god skolehverdag, og at foreldrene har ansvar for å sørge for at elevene kommer til skolen. Elevene har opplæringsplikt, og foreldrene har ansvar for at skolen får gitt denne opplæringen. I tillegg vil det være sentralt å kartlegge situasjonen fra foresattes perspektiv og få deres innspill på mål, løsningsforslag og konkrete tiltak. Vedlegg 5 «Sjekkliste for informasjon fra foresatte» kan brukes som utgangspunkt for samtalen.



Elevers deltakelse i møter

Ved bekymringsfullt fravær bør de involverte møtes jevnlig for å planlegge og evaluere tiltak. Eleven kan være med på møtene under visse forutsetninger. Eleven må oppleve situasjonen som trygg og håndterlig. For noen elever vil det være hensiktsmessig å ha færrest mulig møtedeltakere. Det skal ikke være uenighet mellom møtedeltakerne og tonen i møtet skal være høflig og respektfull. Eleven kan uttale seg i møtet på egne vegne eller bli representert av en voksen som har hatt samtaler med eleven om dette på forhånd. Dersom eleven ikke er til stede er det viktig at en voksen har kartlagt elevens perspektiv og kan representere dette i møtet, ikke minst gi eleven tilbakemelding om det som er drøftet i møtet og hva som er planen videre.

Formålet med elevens deltakelse er:

- at eleven blir hørt og elevens perspektiv kommer frem (viser til hovedprinsippene i barnekonvensjonen)
- at eleven får informasjon om tiltakene
- at eleven opplever at det er et samarbeid rundt ham/henne og at de voksne står sammen om planen som legges



Samarbeidsavtale

Det skal lages en samarbeidsavtale i trinn I (og i de videre trinnene) mellom skole, foresatte, elev og eventuelt andre involverte parter. En slik avtale skaper forutsigbarhet og kontroll for eleven, tydeliggjør felles mål og ansvarsfordeling. Det å skrive en avtale kan være en god hjelp til å holde fast på et fremtidsrettet og løsningsorientert fokus på møtene. Det trenger ikke nødvendigvis være enighet mellom partene om forklaringen på utfordringen for å kunne lage en slik plan sammen. Planen kan være utformet som en kontrakt eller mer som et arbeidsredskap. Malen i vedlegg 7 kan brukes som utgangspunkt for en samarbeidsavtale (og evaluering i vedlegg 8).

Generelt om samarbeidsavtale er følgende moment viktig:

- Avtalen bør skrives ned. Skriftliggjøring forplikter i større grad enn en muntlig avtale.
- Avtalen bør inneholde langsiktig mål og delmål. Det må formuleres målbare delmål slik at planen kan evalueres. Delmål kan formuleres i form av en opptrappingsplan eller som gradvis økende krav til eleven i skolesituasjonen.

- Planen bør inkludere et tidsaspekt på gjennomføringen av delmålene, og det bør gjøres en konkret avtale om neste møte/møteplan.
- Tiltak må tilpasses situasjonen, den individuelle eleven og faktorer ved skole og hjem.
- Planen bør utformes og gjennomføres med deltakelse fra ledelse og ev. sosiallærer, kontaktlærer eller en annen viktig voksen for eleven på skolen, elev og foresatte og ev. andre involverte parter. Ansvarsfordeling mellom de involverte partene må være tydelig.
- Grad og form på deltakelse fra eleven må tilpasses individuelt og ut fra alder. Det vil være naturlig at eldre elever har større grad av innflytelse på utformingen av planen enn yngre elever.



Avtalen skal si noe om hva de involverte partene gjør dersom noen av trinnene i planen mislykkes. Dette vil innebære en plan for kommunikasjon mellom partene i slike situasjoner og eventuelt en plan.

Litteraturliste

Drammen kommune (2016): <https://docplayer.me/23858637-Bekymringsfullt-skolefravaer-veileder-for-tidlig-intervensjon-og-tverrfaglig-samhandling-i-drammen-kommune.html>

Havik, F. (2018). Skolefravær. Å forstå og håndtere skolefravær og skolevegring. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 1.utgave, 2.opplag

Nittedal kommune (2010/2011): [hver-dag-teller.pdf \(nittedal.kommune.no\)](http://www.nittedal.kommune.no/hver-dag-teller.pdf)

Øvre Eiker kommune (2012): [Bekymringsfullt skolefravær \(ovre-eiker.kommune.no\)](http://www.ovre-eiker.kommune.no/Bekymringsfullt-skolefravaer)

Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (Opplæringslova). Lov av 17. juni 1998 nr.61.

Ingul, J.M (2005). Skolevegring hos barn og ungdom. I: Barn i Norge 2005. Se meg! Årsrapport om barn og unges psykiske helse. Oslo: Voksne for barn.

Oslo kommune, Utdanningsetaten (2009). Skolevegring. En praktisk og faglig veileder for grunnskolen i Oslo og skolens samarbeidspartnere. Oslo kommune, Utdanningsetaten.

Havik, Trude (2015). School non – attendance. A study of the role of school factors in school refusal. Doktoravhandling, Universitetet Stavanger.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/fns-barnekonvensjon/id88078/>

<https://www.uis.no/nb/laeringsmiljosenteret>

<https://www.udir.no>

<http://www.forebygging.no/>

Tips om andre relevante fagressurser, nettsteder:

<https://www.snakkemedbarn.no>

<https://www.livetogsann.no/>

Vedlegg 1

Kartlegging av skolesituasjon

Kartlegging av skolesituasjonen	Notater
<p>Fravær og vegringsatferd hos eleven <i>(Varighet og hyppighet av fravær, fraværsmønster, hele dager og/eller enkelttimer. Fravær knyttet til fag, situasjoner, personer, aktiviteter. Mønster av vegringsatferd uten fravær, dvs. at eleven forsøker å unngå enkelte fag, situasjoner, personer, aktiviteter.)</i> Har eleven tidligere i skoleløpet hatt mye fravær eller vist vegringsatferd?</p>	
<p>Blir eleven plaget eller mobbet på skolen, skoleveien eller fritiden?</p>	
<p>Vurdering av skolefaglig og sosial kompetanse <i>Fag/områder der eleven viser mestring og trivsel</i></p> <p><i>Fag/områder der eleven har vansker</i></p>	
<p>Enkelsituasjoner der eleven klarer å møte på skolen eller delta i aktiviteter som han/hun vanligvis har vansker med å delta i. Hva kan være årsaken til at det gikk det bra denne gangen?</p>	
<p>Hvilke viktige voksenrelasjoner har eleven på skolen og hvordan fungerer disse?</p>	

forts. neste side

Kartlegging av skolesituasjonen	Notater
Hvilke viktige relasjoner har eleven til jevnaldrende på skolen?	
Er skolehverdagen organisert, strukturert og forutsigbar for eleven?	
Hvilke tiltak er prøvd ut på skolen og hvordan har dette fungert?	
Hvilke tiltak er igangsatt i skole – hjemsamarbeidet og hvordan har dette fungert?	
Forslag til tiltak	

Vedlegg 2

Anonym spørreundersøkelse om klassemiljø

Nedenfor finner du tolv utsagn om forholdene i din klasse. Sett kryss i den rubrikken som passer best for deg. Gi din oppriktige mening, ingen svar er rette eller gale.

Utsagn	Enig	Litt enig	Litt uenig	Uenig
Det er høyt verdsatt og fint å hjelpe hverandre i med skolearbeid i denne klassen (unntatt når det er prøver).				
Bare noen få elever samarbeider med lærerne.				
Det er populært å være faglig flink eller få gode resultater i denne klassen.				
Det er lett å samarbeid med andre i denne klassen.				
Jentene i denne klassen gjør mye for å skape et godt fellesskap i for alle.				
Guttene i denne klassen gjør mye for å skape et godt fellesskap for alle.				
Å samarbeide med klassekameratene er fint.				
Det er populært å gjøre det lærerne vil at vi skal gjøre.				
Det er en del klikker i denne klassen.				

forts. neste side

Utsagn	Enig	Litt enig	Litt uenig	Uenig
Det er populært/vanlig/ lov til å gjøre ting på sin egen måte i denne klassen.				
Det er mye uro og bråk i denne klassen.				
Det er mye uro og bråk i denne klassen.				
Det skjer at noen blir mobbet eller holdt utenfor i denne klassen.				

Vedlegg 3

Kartlegging av klassens sosiale miljø

Utsagn	Enig	Litt enig	Litt uenig	Uenig
Jeg har blitt venner med mange i denne klassen.				
I denne klassen blir du godtatt selv om du ikke er like flink eller er litt annerledes enn andre.				
De andre i klassen hjelper meg hvis det er noe jeg ikke får til eller ikke skjønner.				
Klassekameratene bryr seg om hvordan jeg har det.				
Klassekameratene mine liker meg.				
Det er elever i klassen som jeg ikke går så godt sammen med.				

Vedlegg 4

Sjekkliste for informasjon fra eleven

Sjekkliste for informasjon fra eleven	Notater
Hvilke fag, situasjoner eller aktiviteter på skolen er det eleven liker?	
Er det aktiviteter, fag eller situasjoner som eleven opplever som vanskelige eller ubehagelige? (<i>Les høyt eller svare på spørsmål foran klassen, ha prøver, ha kroppsøving, fag der eleven må eksponere seg i en gruppe, snakke med voksne på skolen, be læreren om hjelp, jobbe sammen med eller leke med medelever, bruke skolens toalett, spise i klassen, dra hjemmefra om morgenen, forlate foreldrene, skoleveien</i>).	
Har eleven vonde følelser knyttet til noen av situasjonene ovenfor eller mer generelt i forhold til skolesituasjonen? Hva slags følelser dreier det seg om? (<i>trist, redd, flau, nervøs, engstelig, sint</i>).	
Har eleven negative tanker knyttet til noen av situasjonene ovenfor eller mer generelt i forhold til skolesituasjonen? Hva er det eleven tenker? (<i>bekymringer, negative forventninger, tanker om hva som er skummelt eller vanskelig</i>).	
Har eleven andre bekymringer eller har eleven opplevd noe utenom skolesituasjonen som han/hun er opptatt av?	
Blir eleven plaget eller mobbet på skolen, skoleveien eller i fritiden?	
Er det situasjoner eller aktiviteter utenfor skolen i skoletiden som gjør det fristende for eleven og ikke møte opp? (<i>dataspill, møte venner, shopping, god mat, andre hyggelige ting som skjer hjemme</i>)	

forts. neste side

Sjekkliste for informasjon fra eleven	Notater
Hvilke lærere eller andre voksne på skolen har eleven et godt forhold til, ev. et negativt forhold til?	
Situasjoner der eleven klarer å møte på skolen eller delta i aktiviteter som han/hun vanligvis har vansker med å delta i. Hva var det som gjorde at det gikk bra?	
Er skolehverdagen oversiktlig og forutsigbar for eleven? <i>(Har eleven oversikt over skoledagen og skoleuka, hvilke lærere/assistenter som er inne i de ulike timene, hvem eleven kan gå til dersom det er behov for en samtale, etc.)</i>	
Har eleven gode venner?	
Elevens ønsker og mål for hvordan skolesituasjonen skal være?	
Forslag til tiltak	

Vedlegg 5

Sjekkliste for informasjon fra foresatte

Sjekkliste for informasjon for foresatte	Notater
Foresattes opplevelse av elevens generelle trivsel, på skolen og i fritiden.	
Foresattes beskrivelse og forståelse av elevens vansker. Tenker foresatte det kan dreie seg om skolevegring eller er det andre forklaringer?	
Blir eleven plaget eller mobbet på skolen, skoleveien eller fritiden?	
Beskrivelse av eventuell vegringsatferd i hjemmet (Er det vanskelig å få eleven til å gjøre seg klar til å gå på skolen om morgenen, har eleven fysiske plager i forbindelse med krav om skoleoppmøte, men er ellers frisk).	
Dersom eleven har fravær, hva skjer i tiden eleven er borte fra skolen? (dataspill, besøk av familie, ekstra oppmerksomhet fra foresatte, treffer venner utenfor skolen, skolearbeid).	
Helsemessige forhold av betydning for elevens fungering og fravær (eventuell sykdomshistorikk, søvnrytme, matlyst)	
Har det skjedd plutselige endringer eller belastninger i familien som kan settes i forbindelse med elevens vansker? (skilsmisse, flytting, søsken, sykdom etc.)	
Enkeltsituasjoner der eleven klarer å møte på skolen eller delta i aktiviteter som han/hun vanligvis har vansker med å delta i. Hvilke tanker har foresatte om hva det var som gjorde at det gikk bra i situasjonen?	

forts. neste side

Sjekkliste for informasjon for foresatta	
Foresattes ansvarsfordeling når det gjelder å følge opp skole og skoleoppmøte.	
Eventuelle andre instanser som er involvert i familien.	
Eventuelle andre støttespillere i familiens nettverk.	
Hvilke tiltak er forsøkt hjemme og hvordan har disse fungert? (Morgenrutiner, bytte av roller mellom foresatte, samtale med eleven).	
Foresattes ønsker og mål for elevens fremtidige fungering.	
Forslag til tiltak	

Vedlegg 6

Invitasjon og agenda for samarbeidsmøte

Invitasjon til møte i forbindelse med bekymringsfullt fravær

Bakgrunnen for møtet:

Til stede på møtet:

Tid:

Sted:

Agenda:

- Status nå
 - Hvor i trinnplanen er en nå?
 - Behov for andre samarbeidspartnere?
 - Positive øyeblikk/hendelser for eleven
- Evaluering av forrige samarbeidsavtale og kommunikasjon mellom partene
- Elevens stemme i møtet
- Utarbeide / rejustere ny samarbeidsplan
- Tidspunkt for neste evaluering og møte
 - Gjøre avtale for informasjon til og involvering av eleven
- Eventuelt

Vedlegg 7

Samarbeidsavtale mellom elev, foreldre og evt. andre involverte

(Klikk eller trykk i de gule feltene for å skrive inn tekst)

Samarbeidsavtale

Avtalen gjelder:

Elev:

Klasse:

Skole:

Tilstede ved utarbeidelsen:

Mål for samarbeidet:

Spesifikke delmål for denne samarbeidsavtalen/perioden:

Skolens ansvar:

forts. neste side

Foreldrenes ansvar:

Elevens ansvar:

Evt. andre involverte (og deres ansvar/oppgaver):

Plan B

Avtalen gjelder

Avtalen gjelder for de neste _____ ukene

Den skal evalueres: _____ (dato)

Signatur på avtalen

Vedlegg 8

Evaluering av samarbeidsavtale *(Klikk eller trykk i de gule feltene for å skrive inn tekst).*

Sted, dato:

Tilstede ved evalueringen:

Evaluering av mål:

Evaluering av tiltak:

Evaluering av plan B:

Basert på evalueringen er det avtalt følgende (kryss av):

Det er ikke lenger behov for systematisk oppfølging av skolefravær.

ELLER

Det utarbeides en ny samarbeidsavtale.

Behov for viderehenvisning til f.eks. PPT, familiestøtte, BUP, barneverntjenesten eller andre instanser er blitt vurdert.

Saken meldes til flerfaglig gruppe for bekymringsfullt fravær (Opplærings stab).

Signaturer på evaluering:
